

рисном не само у контексту чешке историографије и балканологије већ и у оквирима међународног истраживања.

Ондржеј ВОЈТЈЕХОВСКИ
превео са чешког језика Милан СОВИЉ

Vladimir Unkovski-Korica.
*The Economic Struggle for Power in Tito's Yugoslavia:
From World War II to Non-Alignment.* London: I. B. Taurus, 2016.

Иако је протекло скоро 30 година од распада социјалистичке Југославије, многи сегменти њене прошлости остали су неистражени. Одређене теме нису ни додирнуте, нарочито за период од друге половине 50-их па надаље. Стицајем околности, због обима и необрађености архивских фондова, једна од највећих непознаница је привредна историја Југославије у готово свим њеним сегментима. Додатно отежавајући фактор представља и све мање занимање страних истраживача за ове просторе у односу на периоде од увођења самоуправљања до грађанских ратова у Југославији након пада Берлинског зида. Изузетак представља књига Владимира Корице-Унковског *The Economic Struggle for Power in Tito's Yugoslavia: From World War II to Non-Alignment*. Реч је о монографији насталој из докторске дисертације одбрањене на London School of Economics and Political Sciences, на престижном истраживачком универзитету, коју је објавио врло утицајни и угледни Таурус. Књига је тим занимљивија и важнија што је, иако посвећује велику пажњу спољним чиниоцима који су утицали на развој догађаја и прилика у Југославији, њен фокус унутрашња политика у свом друштвено-привредном аспекту.

Оригинално истраживање се ослања превасходно на необјављену грађу из Архива Југославије, Архива Републике Словеније и Хрватског државног архива. Док су у последња два обрађени само Савез комуниста Словеније, односно Хрватске, Архив Југославије чини главну окосницу грађе на којој је књига написана. У раду је највише коришћења грађа ЦК СКЈ, као и фондови Привредног савета Владе ФНРЈ, Централног већа Савеза синдиката Југославије и фонд Социјалистичког савеза радног народа Југославије (ССРНЈ). Такође је коришћена и релевантна објављена грађа и литература.

Црвену нит монографије представља проучавање положаја и борбе радничке класе у социјалистичкој Југославији, у периоду од 20-ак година, за виши животни стандард и боље услове живота. Иако наслов говори о временском оквиру од завршетка Другог светског рата до самита несврстаних у Београду 1961, дело има и нешто шири хронолошки опсег – од увођења самоуправљања до 1968. Кроз овај хоризонт аутор анализира промене које су се дешавале у југословенској привреди као једном окружењу у

оквиру кога су се развијала права радничке класе која је била у експанзији. Сиромаштво доминантно пољопривредне привреде, која је претрпела велика разарања пре свега у људству, додатно су притискале моћне централно-планске полуге. Тежак живот на селу постао је још тежи кроз утврђене цене пољопривредних производа, које су административно држане нижим но што би требало да буду, док су цене индустријских производа биле још више како би аграр додатно финансирао индустријску градњу. То је узроковало да људи напуштају села и одлазе у фабрике, које су се концентрисале око градова. Захваљујући централно-планској привреди овај процес је био знатно бржи и произвео је праву експанзију радне снаге која је радила у новим фабрикама, на нов начин, под новом комунистичком влашћу.

Сукоб са Информбироом знатно је уздрмао убрзани темпо развоја, што се рефлектовало у паду стандарда радника, али и у ограничавању запошљавања. Међутим, већ од друге половине 50-их темпо запошљавања радника у привреди ће се кретати стопом од 10% годишње. Овај огроман прилив биће како кракторочан замајац у развоју привреде, али и потрошње југословенских производа захваљујући већој потрошачкој моћи Југословена, тако и одређени баласт, јер је привреда ангажовала претежно неквалификовану радну снагу, која је угрожавала конкурентност новоизграђених постројења задржавајући скуп технолошки производни процес. Владимир Унковски-Корица управо сагледава процес експанзије запослених у привреди, радничка класа добија до тада највећа права у својој историји, на овим просторима, захваљујући новини у југословенској идеолошкој догми – самоуправљању. Аутор се слаже са тезом Оливере Милосављевић да је самоуправљање уведено јер је за то постојала потреба у тренутку дипломатске изолације и због потребе КПЈ да оствари већу кохезију унутар друштва кроз јачу подршку народа њеним циљевима. Давањем већег права радницима и омогућавањем њиховог веће учешћа у привреди, а касније и у другим сегментима државе, дошло је до све тежег контролисања радничке класе, која је до краја 50-их добила на бројности, али је и постала захтевнија. Такође, цео експеримент је било тешко финансијски испратити; упркос одређеним привредним успесима он је водио ка све већем задуживању и недовољној стимулацији у модернизацији производног процеса која би омогућила прелазак са екстензивне на интензивну привреду.

Владимир Унковски-Корица је, поред анализе радничке класе, обрдио и оне креаторе политике за које је сматрао да су највише допринели у остваривању права радничке класе у самој Југославији, то јест оне који су се налазили на челу партијских и државних тела попут синдиката, ССРНЈ и других. Што се тиче улоге утицајних личности које су се бориле за право радника, занимљиво је да Јосип Броз, по аутору, није имао изражену улогу. Он истиче пре свега Милована Ђиласа и Едварда Кардеља, који су били врх партијског руководства и стајали су иза идеје самоуправљања а потом и његове имплементације. Након Ђиласа и Кардеља улогу заточника радничке класе преузео је Светозар Вукмановић Темпо од друге половине 50-их као председник синдиката. Међутим, да ли у недостатку извора или нечег дру-

гог, Унковски-Корица пренаглашава и у одређеним тренуцима и недовољно критички се ослања на Темпове мемоаре, који су пример мемоаристике у којој је аутор непогрешив и особа од највећег значаја у СКЈ, иако је његовом сменом 1957. са места првог човека привреде резултат био управо супротан.

Иако Владимир Унковски-Корица на почетку наводи да су Југославију одредили и на њу највише утицали спољни чиниоци, он у својој анализи показује и закључује да су ипак одређени унутрашњи фактори били ти који су давали ритам и интензитет и трасирали пут неким решењима.

Као један од недостатака рада можемо узети премали број наслова на српскохрватском језику. Превелико ослањање на Темпове мемоаре можда је пренагласило значај радничке класе у југословенској унутрашњој политици. Поред тога, везе између самоуправљања, радничке класе и британске левице нису истражене, иако је познатно да су сидникални руководиоци често одлазили у Британију, земљу у којој је непосредно након Другог светског рата левица и била на власти, за разлику од других европских земаља које су ушле у америчку сферу утицаја. Лабуристичка партија је 50-их година остала значајан политички фактор у Великој Британији, а радничка класа коју је она заступала била је бројна.

Ослањајући се на Сузан Вудвард, аутор преузима тезу да су „тржишне“ и „либералне“ реформе словеначког и хрватског руководства снажно и неповратно уздрмале привредни систем остатка земље, који није био у стању да то прати. Ова теза је дубоко проблематична јер не само да је настала током ратова 90-их већ ни ауторка никада није радила на грађи која се чува у Београду а неопходна је за изучавање било ког периода који подразумева Југославију и југословенски простор. Такође, превиђа и чињеницу да су управо српска и хрватска руководства била најбројнија у структурама којима врло грубо и условно можемо додати придев либералан, јер она у политичком и привредном смислу то нису била. Упутно је и то што је „најлибералнији“ политичар у привредној сфери био Киро Глигоров, пореклом из Македоније, а школован у Београду. То нам говори да морамо много опрезније да градимо тезе о напредности, односно заосталости у Југославији, која је сама по себи важна тема. Ту се најбоље и види разлика између ауторовог погледа и Сузан Вудвард, јер је Владимир Унковски-Корица користио грађу похрањену у Архиву Југославије и на основу ње донео много темељније закључке од Сузан Вудвард о пореклу самоуправљања и јачању положаја радника кроз експеримент југословенског самоуправног социјализма. Истицање улоге Милована Ђиласа и Светозара Вукмановића Темпа, које писац ових редова сматра пренаглашеним у монографији, али ипак веома важним, говори такође у прилог томе да је Југославија била врло сложена творевина и да је коришћење грађе у Београду дало бољи увид у проблематику Владимиру Унковском-Корици и користило му у истраживању за које се може рећи да је тек почело а његова књига представља први степен на том путу.

Милан ПИЉАК